

arkhiv Zakarpatskoi oblasti. F. 28 (Referat osvity Pidkarpatskoi Rusi, m. Uzhhorod, 1921-1924 rr.). Op. 2. Spr. 148. Ark. 13. [in Rutenian]

5. Savchenko, O.Ia. (2012). Dydaktyka pochatkovoї osvity: pidruchn. [Didactics of primary education: textbook]. K.: Hramota. [in Ukrainian]

6. Fizeshi, O. (2008). Vykhovna spriamovanist zmistu bukvariv v ukrainskykh shkolakh Zakarpattia (druha polovyna XIX – kinets XX stolittia): monohrafiia. [Educative Aim of ABC-book Contents in Ukrainian Schods of Zakarpattia (the second half of the XIX century – the end of the XX century): monograph]. Kherson: Ailant. [in Ukrainian]

7. Fizeshi, O. (2015). Pochatkova shkola na Zakarpatti (druha polovyna XIX – pochatok XX st.): monohrafiia. [The primary schols in Transcarpathia (the second half of the XIX - the beginning of the XXI century): monograph]. Uzhhorod. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФІЗЕШІ Октавія Йосипівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової, дошкільної освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету.

Наукові інтереси: історія педагогіки, початкова освіта, підготовка вчителів для початкової школи, методика викладання педагогіки у вищих навчальних закладах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

FIZESHI Oktaviia Yosypivna – Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy of Preschool and Primary Education and educational management Mukachevo State University

Scientific interests: the history of pedagogy, the primary education, the preparation of teachers for the primary schools, the methodology of teaching pedagogy in higher education institutions.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2025 р.

УДК 378(09)(477.4/7)"18/19"

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-217-69-73

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>
e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

СОЦІАЛІЗАЦІЯ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ (XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

Процес соціалізації дитини, її формування й розвитку, становлення як особистості відбувається у взаємозв'язку з оточуючим середовищем, яке впливає на процес засобом найрізноманітніших соціальних чинників. Наявні дослідження та публікації свідчать про інтерес вчених до цієї проблематики, підтверджують спадковість наукових традицій, дають дуже цінний за змістом матеріал з вивчення питань, пов'язаних з соціалізацією різних категорій дітей в Україні в певний історичний період. Однак проблематика соціалізації різних категорій дітей в Україні у XIX – на початку XX століття, багато в чому є неповною, нерозкритою і потребує додаткового осмислення.

У статті проаналізовано особливості соціалізації різних категорій дітей в Україні у XIX – на початку XX століття.

Встановлено, що сценарій первинної соціалізації індивіда в українців розгортався вже з пренатального періоду. В процесі інкультураційних сценаріїв, за якими з дитинства засвоювалися необхідні норми, настанови, знання та вміння проявлялася і певна символізація визначальних для індивіда життєвих етапів. У традиційних суспільствах не існувало великої різниці між цінностями, що передаються від покоління до покоління. Це було однією з причин, що період дорослішання кожного нового покоління був практично безпроблемним. Знання й уміння дорослих здобувалися «природним» шляхом, це було частиною соціального досвіду дорослішання, момент переходу в дорослість був ритуалом, що, як правило, був безпосередньо пов'язаний з настанням статевої зрілості і супроводжувався церемонією посвяти в доросле життя. Молодь з дитинства природно інтегрувалася в діяльність громади і навіть ніби-то самостійні молодіжні формування (парубоцькі та дівочі громади) відбивали соціально-культурні, виробничі образи села. Їхні дії не були субкультурними, такими, що дестабілізували сільську громаду, а навпаки, сприяли соціально-культурному відтворенню громади.

Перспективи подальших розвідок напряму вбачаємо у дослідженні проблеми соціалізації молоді 20-30-х років XX ст. в контексті міжпоколінної трансмісії культури.

Ключові слова: соціалізація, етапи соціалізації, українська дитина, традиції.

FILONENKO Oksana Volodymyrivna –

Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Special Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>
e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

SOCIALIZATION OF VARIOUS CATEGORIES OF CHILDREN IN UKRAINE (XIX – BEGINNING OF XX CENTURIES)

The process of socialization of a child, its formation and development, formation as a personality occurs in interaction with the environment, which influences the process through a variety of social factors. Available studies and publications indicate the interest of scientists in this issue, confirm the heredity of scientific traditions, and provide very valuable material for studying issues related to the

socialization of different categories of children in Ukraine in a certain historical period. However, the issue of socialization of different categories of children in Ukraine in the XIX – early XX centuries is largely incomplete, undisclosed and requires additional understanding.

The article analyzes the features of socialization of different categories of children in Ukraine in the XIX – early XX centuries.

It has been established that the scenario of the primary socialization of the individual among Ukrainians unfolded already from the prenatal period. In the process of inculturation scenarios, according to which the necessary norms, guidelines, knowledge and skills were learned from childhood, a certain symbolization of the life stages that were decisive for the individual also appeared. In traditional societies, there was no great difference between the values transmitted from generation to generation. This was one of the reasons that the period of growing up of each new generation was practically problem-free. Knowledge and skills of adults were acquired in a "natural" way, it was part of the social experience of growing up, the moment of transition to adulthood was a ritual, which, as a rule, was directly related to the onset of puberty and was accompanied by a ceremony of initiation into adult life. Young people from childhood were naturally integrated into the activities of the community and even supposedly independent youth formations (boys' and girls' communities) reflected the socio-cultural, production images of the village. Their actions were not subcultural, such as destabilizing the rural community, but on the contrary, contributed to the socio-cultural reproduction of the community.

We see prospects for further explorations directly in the study of the problem of socialization of youth in the 20s-30s of the twentieth century. in the context of intergenerational transmission of culture.

Keywords: socialization, stages of socialization, Ukrainian child, traditions.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Кожне суспільство, держава, соціальна група виробляє у своїй історії певний набір позитивних і негативних, формальних і неформальних санкцій – засобів навіювання, переконання, приписів та заборон, засобів спонукання і тиску, аж до застосування фізичного насилля, засобів вираження визнання, відзнаки, нагород, що безпосередньо впливають на соціалізацію дітей. За допомогою цих засобів та заходів поведінка особистості і цілої групи людей приводиться до відповідності з прийнятими у даній культурі зразками, нормами, цінностями. Процес соціалізації дитини, її формування й розвитку, становлення як особистості відбувається у взаємозв'язку з оточуючим середовищем, яке впливає на процес засобом найрізноманітніших соціальних чинників. Розрізняють макро-, мезо- та мікро чинники соціалізації особистості. На соціалізацію людини впливають світові, планетарні процеси – екологічні, демографічні, економічні, соціально-політичні, а також країна, суспільство, держава в цілому, які розглядаються як макрочинники соціалізації. До мезофакторів відносять формування етнічних установак; вплив регіональних умов, у яких живе й розвивається дитина; тип поселення; засоби масової комунікації. До мікрофакторів відносять сім'ю, освітні установи, групи ровесників і багато іншого, що складає найближчий простір та соціальне оточення, де знаходиться дитина. Це найближче середовище, у якому проходить розвиток дитини, називають мікросоціумом [8, с. 41].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти соціалізації українських дітей у XIX – на початку XX століття розкрито у роботах В. Балушок, Г. Бондаренко, М. Маерчик, Н. Сейко та ін. Наявні дослідження та публікації свідчать про інтерес вчених до цієї проблематики, підтверджують спадковість наукових традицій, дають дуже цінний за змістом матеріал з вивчення питань, пов'язаних з соціалізацією різних категорій дітей в Україні в певний історичний період. Однак проблематика соціалізації різних категорій дітей в Україні у XIX – на початку XX століття, багато в чому є неповною, нерозкритою і потребує додаткового осмислення.

Мета статті – проаналізувати особливості соціалізації різних категорій дітей в Україні у XIX – на початку XX століття.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сценарій первинної соціалізації індивіда в українців розгортався вже з пренатального періоду. Про важливість початкового етапу – соціалізації через матір свідчить побутування серед носіїв традиції різноманітних пересторог, вірувань і норм поведінки, пов'язаних з вагітністю та пологами, наявність великої кількості прислів'їв та приказок про дитину, котра ще не народилася. З цим етапом соціалізації також пов'язане існування і своєрідного кодексу для жінки «при надії».

До 20-років XX ст. серед українців зберігалися і побутували архаїчні вірування про таємничий зв'язок ще ненародженої дитини із вчинками вагітної жінки, порушення якою багатьох настанов і табу могло негативно вплинути на здоров'я, розумові здібності, долю та риси характеру майбутньої дитини. Зокрема, вагітній жінці не можна було нічого брати без дозволу «щоб дитина не стала злодієм» тощо [3, с. 101].

Символічним «відділенням» дитини від матері, поряд з іншими необхідними діями передачі «з рук в руки» дитини в соціум відали бабки-повитухи, які на даному етапі були головними персонажами культурного сценарію. При цьому в найперших ритуалах виразно символізується зв'язок дитини з матір'ю та акцентується приналежність обох до сфери «чужого». Бабка обрізала пуповину, відлучала дитину від грудей, «розв'язувала» кроки, мову, вперше стригла волосся й нігті. Її запрошували взяти участь у цих культурно сконструйованих «віхах», котрі символічно розділяли різні періоди життя дитини, пов'язані з оволодінням першими навичками, що прилучали людину до життя соціуму.

Одним з найважливіших завдань повивальної бабки була ідентифікація дитини – і перш за все статева. До настання вагітності бабка-бранка допомагала «спланувати» стать майбутньої дитини, під час вагітності вона передбачала її відповідно до різних прикмет. Після народження дитини вона символічно «закріплювала» за нею її стать, «запускаючи програму» стереотипів чоловічої або жіночої поведінки. Під час народин баба-повитуха програмувала дитині необхідні риси характеру: хлопцеві пуповину відсікала на сокирі – «аби добрим господарем був», а дівчинці, на гребені – «щоб доброю пряхою була». В українських селянських родинях малюка зустрічали передусім

як нового трудівника – «щоб було охоче й робоче» [7, с. 18–31].

З цієї точки зору обряди пов'язані з народженням та першими роками дитини є комплексом заходів направлених на освоєння нею «людських якостей» (правильна форма тіла, здатність бачити, чути, говорити та ін.). До здійснення подібних ритуалів новонародженний сприймається як істота, котра не належить до світу людей, вона ніби ще «недороблена» і «неоформлена» людина.

В окремих культурних традиціях відмітною ознакою новонародженого вважалася його м'якість. Зростання дитини мислилося як затвердіння. Тому повитуха, прийнявши дитину, «править голову», надаючи їй необхідну форму, стискає ніздрі, щоб були не дуже широкими, випрямляє руки і ноги. Якщо немовля страждало рахітом, його «перепікали» засовуючи три рази в теплу піч на хлібній лопаті. Немовля в такому разі уподібнюється хлібу, який не «допікся» в утробі матері і відповідно вимагав додаткової обробки [7, с.18–31].

В цю архаїчну стратегію поступового «формування», «олюднення» і соціалізації немовляти в селянській ритуальній культурі пізніше був інкорпорований і церковний обряд хрещення. Протягом тривалого часу інститут церкви був тією структурою, яка відігравала визначальну роль у соціалізаційних процесах української молоді та у релігійно-моральному вихованні. Проповідуючи християнські цінності, вона структурувала життя сільської общини, була включена у звичаєво-обрядову систему сільської громади, в якій активну участь завжди брала молодь.

Як відзначав Д. Зеленін, селянські обряди, пов'язані з хрестинами, слід розглядати як «акт прийому новонародженого в общину». Після хрещення як другого «духовного» дитина отримувала ім'я, перший одяг-крижмо, хрестик, названих батьків). Вірили, що гарне ім'я сприятиме її щастю і добробуту. Коли дитину несли «до хреста», по дорозі дивились, аби ніхто не перестрів їх з порожніми відрами, чи порожнім возом, щоб не накликає бідності на дитину. Батьки вважали, що чим заможніші і вагоміші за посадою гості і наскільки багатолюдні та гучні будуть хрестини, – тим завидніша буде доля у малюка. Звичай хрестинного обіду базувався на умовній участі в ньому всіх мешканців села, символізуючи причетність дитини до громади. Куми сприймалися як її представники в сім'ї дитини і як посередники між нею і батьками дитини. Померлі до хрещення діти вважалися «нечистими» істотами, у яких відсутня і душа, тому їх не ховали на кладовищі разом з іншими небіжчиками, а закопували під тином «де люди не ходять» [7, с. 18–31].

Таким чином ритуал хрещення робив дитину «правильною» в соціальному значенні. Отож уже одразу після народження дитини програвався перший, ще не усвідомлений для індивіда етап його культурного сценарію.

В міру свого дорослішання індивід включався у нові сфери культурного простору, і ці переходи позначались відповідними «позначками». Згідно

свідчень літописців, давньоруські князі проходили постриження у дворічному і трьохлітньому віці. При цьому князя садовили на коня [1].

Українці в XIX ст. робили пострижини, коли дитині виповнювався рік. До року волосся не стригли, бо вірили, що воно «погано ростиме», або ж «голова болітиме» (Глодоси). В. Ястребов у статті «Обрядовое пострижение детей» подає цікаві варіанти цієї церемонії записані в Херсонській губернії. За віруваннями селян, обряд, через ряд символічних дій і примовлянь мав вплинути на здоров'я і подальшу долю дитини. Як правило, хлопців постригав хрещений батько, а дівчаток – хресна мати, або баба-пупорізка. Дівчат садили на лаву застелену кожухом вовною догори «щоб коси швидко росли», а хлопців на голу лаву «щоб чуприна не швидко росла» (Глодоси).

Інокли хлопця ставили в миску з горілкою «щоб здоровий був на ноги». Названий батько вистригав хлопцю трохи волосся навхрест, яке залплювали в тісто, запікали і давали дитині розламати зі словами «погане», а тоді, пускали за водою зі словами «щоб здорова голова була» (Олександрівка). Волосся, обстрижене у дівчаток, клали під стріху, «щоб ворона не вкрала, бо волосся не ростиме», а волосся хлопців навмисне викидали «щоб не швидко росло» (Новоархангельськ).

У цей день програмувався і соціальний стан дитини. В Будищах хрещений батько клав монету під кожух, або кидав на кожух «щоб дитина була багата». Куми дарували дитині речі і ласощі, а батьки пригощали родичів які виголошували відповідні побажання дитині: «щоб головка кучерява була», «щоб щасливе було» (Білий Колодязь) [9, с. 1–2].

У гуцулів пострижини називали обрубванням, бо колись виконувався сокирою. Причому це робилося двічі: через місяць після народження (прилучення дитини до роду), і в рік повноліття, що символізувало перехід підлітка в новий статус [4, с. 30].

Перший обряд, який свідомо запам'ятовувався дитиною і маніфестував її перехід у окрему групу підлітків здійснювався у 7–8 років. Це були пострижини хлопця (дівочий різновид пострижин – обряд урочистого заплітання навхрест перших кісок робили у 5 років). У день пострижин хлопця батьки влаштовували ритуальну трапезу, яка узаконювала прилучення його до соціально значимих робіт. Таким чином ритуал пострижин був пов'язаний не тільки з формуванням статевої ідентифікації, Але також з уявленнями про «розв'язування» мови і «разуму». В тому ж віковому інтервалі – від трьох до семи років могли здійснюватися й інші обряди, що символізували входження дітей в сімейну і громадську трудову діяльність. Ця група ритуалів і завершувала перший етап соціалізації дитини, вона перетворювалася на отрока. Завершувався цей період у житті підлітка виділенням його у підпарубки, коли він демонстративно кидав пастухувати і починав ходити «на вулицю».

Проте потрапити хлопцю до гурту старших парубків було досить складно. Він перебував певний час у «підпарубках», а оскільки його стан визначався як порубіжний, кандидат підлягав

ритуальному кепкуванню і знуцанням. У таких формах перевірялись його фізичні і моральні якості, характер, витримка, вміння володіти собою та вміння реагувати на непередбачувані ситуації. Одночасно цим піднімалась і ціна нового соціального стану для кандидата в разі проходження ним випробовувань. Підпарубкам давали образливі прізвиська, виставляли на посміховисько, називали «шмаркачем», «кашоїдом», «пастухом». Зловивши підпарубчака поблизу своїх зібрань, парубки давали йому потиличники, ставили підніжки, закидали шапку на дах хати, перерізали очура на штанях, змушували «гавкати на коцюбу», наливали у чоботи воду, вимашували нечистотами, намазували обличчя сажею, вкидали у воду, що викликало загальний сміх. На Херсонщині парубки на досвітках змушували дівчат діставати з печі сажу, її розводили з водою, розстібали штани підпарубка і виливали в штани. Все це було принизливо, бо робилося при дівчатах [10, с. 111].

А якщо підпарубок дозволяв собі включитися в звичний для дорослої молоді обмін жартами між парубками і дівками, його могли набити [1, с. 173]. Підпарубкам заборонялося одягати одяг дорослих парубків, палити тютюн, вживати спиртні напої, спілкуватися з дівчатами, відвідувати вечорниці. Природною реакцією на заборони і принизливе ставлення старших було бажання всіляко нашкодити членам парубочих громад. Прихована агресія реалізовувалась у порушенні загальноприйнятих правил і норм поведінки і в ритуальному бешкетуванні. Етнолог В. Балушок наводить числені факти такого змісту: хлопці розсипали на місці зібрань молоді тютюн, який під час танців викликав слюзи; вимашували нечистотами двері і дверні клямки у хатах, де відбувалися вечорниці; приставляли зовні до вікон опудала тощо [1, с. 84].

Але громадська думка старших допускала таку антиповедінку молоді, розглядаючи її як ритуал чи прадавній звичай, бо вони «і самі колись були такими».

Пройшовши період підпарубочтва і кепкувань, хлопець підходив до етапу випробувань, який мав закінчитися прийомом його в парубки – повноправні члени молодіжної громади. Вік кандидата залежав від його фізичного розвитку і коливався від 15 до 19 років, а однією з ознак дорослості хлопця вважали появу в нього вусів і бороди. Подекуди до парубочьких громад не приймали п'яниць і хлопців з непевною репутацією. Однією з умов прийому був і дозвіл батьків [6, с. 15].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. В процесі інкультураційних сценаріїв, за якими з дитинства засвоювалися необхідні норми, настанови, знання та вміння проявлялася і певна символізація визначальних для індивіда життєвих етапів. У традиційних суспільствах не існувало великої різниці між цінностями, що передаються від покоління до покоління. Це було однією з причин, що період дорослішання кожного нового покоління був практично безпроблемним. Знання й уміння дорослих здобувалися «природним» шляхом, це було частиною соціального досвіду дорослішання,

момент переходу в дорослість був ритуалом, що, як правило, був безпосередньо пов'язаний з настанням статевої зрілості і супроводжувався церемонією посвяти в доросле життя. Молодь з дитинства природно інтегрувалася в діяльність громади і навіть ніби-то самостійні молодіжні формування (парубочькі та дівочі громади) відбивали соціально-культурні, виробничі образи села. Їхні дії не були субкультурними, такими, що дестабілізували сільську громаду, а навпаки, сприяли соціально-культурному відтворенню громади. Перспективи подальших розвідок напрямку вбачаємо у дослідженні проблеми соціалізації молоді 20-30-х років ХХ століття в контексті міжпоколінної трансмісії культури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Балушок В. Г. Обряди ініціації українців та давніх слов'ян. Львів-Н-Йорк. 1998. 215 с.
2. Бондаренко Г. Українська етнокультура в контексті глобалізаційних викликів / [голов. ред. Г. Скрипник]. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2014. 226 с.
3. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні (Історико-етнографічне дослідження). К.: Наукова думка, 1988. 192 с.
4. Гаврилюк Н. К. Картографування явищ духовної культури за (матеріалами положової обрядовості українців). К.: Наукова думка, 1981. 279 с.
5. Зяблюк Н. С. Вечорниці. *Радянська школа*. 1989. № 2. С. 76.
6. Камінський В. Нариси звичаєвого права України. Київ, 1928. С. 15.
7. Маєрчик М. Обряди родинного циклу крізь призму моделі переходу. Студії з Інтегральної Культурології 2. RITUAL. Львів, 1999. С. 18–31.
8. Сейко Н. А. Доброчинність у сфері освіти як чинник соціалізації різних категорій дітей в Україні (XIX – початок ХХ століття). *Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2008. Вип. 38. С. 41–44.
9. Ястребов В. Обрядове постриг дітей. КС – Київ, 1895. Т. LI. С. 1–2.
10. Ястребов В. Матеріали з етнографії Новоросійського краю, зібрані В. Ястребовим в Олександрійському та Єлисаветградському повітах Херсонської губернії. Одеса. 1894. 202 с.

REFERENCE

1. Balushok, V. H. (1998). *Obyady initsiatsiy ukraintsiv ta davnikh slov'yan* [Rites of initiation of Ukrainians and ancient Slavs]. L'viv-N-York. 215 s. [in Ukrainian]
2. Bondarenko, H. (2014). *Ukrayins'ka etnokul'tura v konteksti hlobalizatsiynykh vyklykiv* [Ukrainian ethnoculture in the context of globalization challenges] / [holov. red. H. Skrypnyk]. Kyiv: IMFE im. M. T. Ryl's'koho NAN Ukrainy. 226 s. [in Ukrainian]
3. Borysenko, V. K. (1988). *Vesil'ni zvychai ta obyady na Ukraini (Istoryko-etnografichne doslidzhennya)* [Wedding customs and rites in Ukraine (Historical-ethnographic research)]. K.: Naukova dumka. 192 s. [in Ukrainian]
5. Zyblyuk, N. S. (1989). *Vechornytsi* [Vespers]. *Radyans'ka shkola*. № 2. S. 76. [in Ukrainian]
6. Kamins'ky, V. (1928). *Narysy zvychayevoho prava Ukrainy* [Essays on customary law of Ukraine]. Kyiv. S. 15. [in Ukrainian]
7. Mayerchik, M. (1999). *Obyady rodynnoho tsykladu kruz' pryzmu modeli perekhodu* [Rites of the family cycle through the prism of the transition model]. *Studiyi z*

Intehral'noyi Kul'turolohiyi 2. RITUAL. L'viv. S. 18–31. [in Ukrainian]

8. Seyko, N. A. (2008). Dobrochynnist' u sferi osvity yak chynnyk sotsializatsiyi riznykh katehoriy ditey v Ukraini (XIX – pochatok XX stolittya). [Philanthropy in the field of education as a factor in the socialization of different categories of children in Ukraine (XIX – early XX centuries)]. Visn. Zhytomyr. derzh. un-tu im. I. Franka. Vyp. 38. S. 41–44. [in Ukrainian]

9. Yastrebov, V. (1895). Obryadove postryh ditey [Ceremonial haircut of children]. KS – Kyuiv, 1895. T. LI. S. 1–2. [in Ukrainian]

10. Yastrebov, V. (1894). Materialy z etnografii Novorosys'koho krayu, zibrani V. Yastrebovym v Oleksandriys'komu ta Yelysavethrads'komu povitakh Khersons'koyi huberniyi [Materials from the ethnography of the Novorossiysk region, collected by V. Yastrebov in Oleksandriy and Yelysavetgrad districts of Kherson province]. Odesa. 202 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього викладача; розвиток освіти й педагогічної думки в Україні у другій половині XIX – XX столітті.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

FILONENKO Oksana Volodymyrivna – Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Special Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: professional training of the future teacher; development of education and pedagogics in Ukraine in the 2nd half of the 19th – 20th centuries.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2025 р.

УДК 378.147

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-217-73-77

ЧЖЕН Міншен –

аспірант Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1729-9279>

e-mail: 1140354116@qq.com

ШУМСЬКИЙ Олександр Леонідович –

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9498-7509>

e-mail: oll123@ukr.net

ДО ПИТАННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ КНР

У статті показано, що в умовах глобалізації, соціально-економічного зростання та промислової трансформації у КНР професійно-технічна освіта стала важливим компонентом соціально-економічного розвитку країни. Доведено, що основою для побудови гармонійного суспільства в Китаї і ключовим елементом модернізації системи освіти в цілому і професійно-технічної освіти зокрема є соціальна, в тому числі й освітня, справедливість. Освітня нерівність стосується відмінностей у соціальних, економічних, культурних, регіональних та інших аспектах, що призводить до контрастів у плані доступу певної частки учнівської молоді до якісних освітніх ресурсів, що, своєю чергою, впливає на їхню академічну успішність і фахову конкурентоспроможність, а також обмежує перспективи розвитку.

У ході дослідження виявлено, що, незважаючи на ефективні реформи в освітній політиці уряду, в професійно-технічній освіті Китаю все ще існують істотні проблеми, які значною мірою ускладнюють реалізацію мети професійно-технічної освіти щодо соціальної справедливості, зокрема: нерівномірний розподіл освітніх ресурсів серед регіонів; відмінності щодо рівнів економічного розвитку; низьке соціальне визнання освіти, одержаною в «непрестижних» частинах країни; недостатня інтеграція промисловості та освіти; відсутність органічного зв'язку та розрив між змістом навчальних програм і реальним ринковим попитом; нестача кваліфікованих викладачів тощо.

З метою подолання викликів, зумовлених освітньою нерівністю, у роботі запропоновано конкретні стратегії перспективного розвитку професійно-технічної освіти на засадах соціальної справедливості, а саме: оптимізація освітньої політики щодо підтримки майбутніх фахівців професійно-технічної галузі для модернізації промисловості Китаю в період економічної трансформації; створення надійної законодавчої та політичної бази для забезпечення рівного доступу до освіти і заборона будь-якої форми дискримінації та відчуження; забезпечення справедливого розподілу освітніх ресурсів; інтеграція промисловості та освіти, а також відповідність між стандартами щодо професійних навичок і попитом на ринку праці; реформування змісту навчальних програм та вдосконалення методів навчання, щоб забезпечити їх відповідність темпам промислового розвитку; підвищення професійного рівня викладачів. Пропоновані стратегії перспективного розвитку професійно-технічної освіти в Китаї дозволять підвищити рівень освітньої справедливості, гарантуючи кожному громадянину доступ до високоякісних освітніх ресурсів і можливостей, і сприятимуть соціальному прогресу в державі в цілому.

Ключові слова: професійно-технічна освіта в КНР, соціальна справедливість, освітня нерівність, соціально-економічний розвиток, стратегії.

ZHENG Mingsheng –

postgraduate student of

Simon Kuznets Kharkiv National Economic University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1729-9279>

e-mail: 1140354116@qq.com